

CENTRUM

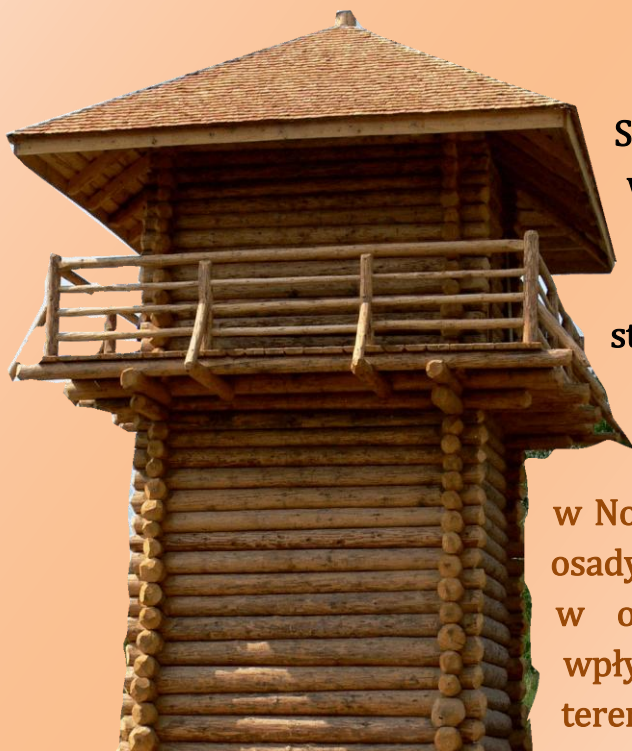

KULTUROWO-ARCHEOLOGICZNE

w NOWEJ SŁUPI

Centrum Kulturowo-Archeologiczne to zaplecze dla tematycznych spotkań z różnymi aspektami rzemiosła, życia codziennego i duchowego społeczności zamieszkujących ziemie polskie w okresie rzymskim i lateńskim (okres w pradziejach Europy Środkowej i Zachodniej trwający od 400 p.n.e. do początku naszej ery.)

Centrum Kulturowo - Archeologiczne w Nowej Słupi jest obecnie jedynym tego typu obiektem w Polsce, a przypuszczalnie również w Europie, które powstało w sposób konsekwentny, gdzie kompleksowo prezentowana jest problematyka starożytnej metalurgii żelaza, w dodatku w jej szerokim kontekście kulturowym.

Ważną cechą tego obiektu turystycznego w Nowej Słupi jest fakt, że wszystkie elementy powstałej osady posiadają odzwierciedlenie w źródłach i powstały w oparciu o wykopaliska archeologiczne z okresu wpływów imperium rzymskiego odkrytych na naszych terenach.

POZNAJ NOWY WYMIAR STAROŻYTNOŚCI

Koncepcja architektoniczna całego założenia uwarunkowana została kontekstem historycznym, a zastosowane formy wzorowane były na budownictwie barbarzyńskim i rzymskim z okresu pierwszych wieków n.e. Obiekty o charakterze współczesnym posiadają formy architektoniczne harmonizujące z formami historycznymi.

Rewitalizacja terenów dymarkowskich obejmuje : amfiteatr ze sceną i garderobami, Dom Kowala, Szałas Hutników, chaty

rzemieślnicze, Wał Hadriana, Sztolnię, budynek rzemieślniczy – obróbka złota i brązu, zadaszenie dymarek, ogrodzenie centrum, sanitariaty z częścią gospodarczą oraz kładka piesza nad strumieniem w formie drewnianego mostku wraz z odtworzeniem drogi dojazdowej w wąwozie. Poza projektem wykonano również plac manewrowy wraz z dojazdem, Wieżę Burgia oraz tzw. „Długi dom”.

Wiaty, ziemianki, szałas i chaty drewniane kryte strzechą zostały wykonane technikami z początku n.e. tzn. bez użycia narzędzi mechanicznych. Narzędzia użyte w celu obróbki drewna to głównie dłuta, ciosa, siekiery i topory. Ponadto występują ekspozycje archeologiczne takie jak sztolnia górnicza, prażaki

i milerze, rekonstrukcje piecowisk hutniczych. Przy chatach i szałasach zrekonstruowano warsztat kowalski, złotniczo – brązowniczy oraz inne warsztaty rzemieślnicze. Wszystkie obiekty małej architektury stanowią ekspozycje historycznego sposobu budowania i użytkowania zgodnie z epoką jaką reprezentują. Skala i charakter obiektów tzn. domów, szałasów, wału Hadriana, ogrodzeń, sztolni, prażaków i mieleży nawiązują do przekazów archeologicznych i konserwatorskich. Dodatkowo obiekty mają funkcję edukacyjną a także podnoszącą atrakcyjność

miejsca jako elementu turystyki i rozrywki. Podstawowym budulcem w/w obiektów jest drewno i wiklina łączone tradycyjnym sposobem (głina z siewką słomianą) z pokryciem dachowym z trzciny i słomy. Jako zaplecze magazynowo – socjalno - biurowe wybudowany został budynek trwały o konstrukcji niepalnej posiadający pełne uzbrojenie tzw. „Długi Dom”, którego nazwa wynika z zewnętrznej atrapy stanowiącej zewnętrzne wykończenie obiektu wyglądem dostosowane do zagospodarowania.

Zewnętrzna forma architektoniczna budynku nawiązuje do budownictwa barbarzyńskiego z początku n.e. na wzór rekonstrukcji w Lejre w Skandynawii. Jest atrapą zbudowaną z plecionki i gliny z pokryciem słomą. Zewnętrzna forma ukrywa współczesne wnętrze ogniotrwałej konstrukcji budynku. Wybudowane ogrodzenie terenu wykonane jest z gałęzi drzew liściastych na słupach drewnianych, na wale ziemnym posiadające dwie bramy: wejściową i wjazdową z ul. Świętokrzyskiej. Ogródzenie od strony wschodniej wykonane jest z pali w formie ostrokołu. Teren został „dyskretnie” oświetlony. Droga wjazdowa z placikiem posiada nawierzchnię z bruku rzymskiego, natomiast droga piesza brukowana jest do palcu manewrowego. Przez kładkę pieszą nad strumieniem w formie drewnianego mostka (fundament wykonany z betonu wodoszczelnego) część pierwsza łączy się z drugą. W północnej części wybudowana została osada hutnicza składająca się z kilku chat (ziemianek i półziemianek), dwóch pieców garncarskich i aranżowanych warsztatów rzemieślniczych w chatkach i przed chatkami. W bezpośrednim sąsiedztwie strumienia znajduje się przestrzeń do aranżacji miejsc kultu pogańskiego takich jak „Święty gaj”, żalnik, sadzawka do rytualnego topienia itp. Ilustracją pogranicza imperium rzymskiego jest enklawa usytuowana w południowo-zachodniej części terenu. Jest to aranżacja obozu rzymskiego częściowo ogrodzona wałem Hadriana z wieżą widokową tzw. Burgią. Zewnętrzna forma architektoniczna tego budynku odwzorowuje cechy obronno-budownictwa rzymskiego. Jest budowlą obronno-obszerną ale posiada także pomieszczenia magazynowe na broń oraz miejsce na postania dla zmiany warty. Poza obozem znajduje się pole bitewne.

W północnej części wybudowana została osada hutnicza składająca się z kilku chat (ziemianek i półziemianek), dwóch pieców garncarskich i aranżowanych warsztatów rzemieślniczych w chatkach i przed chatkami. W bezpośrednim sąsiedztwie strumienia znajduje się przestrzeń do aranżacji miejsc kultu pogańskiego takich jak „Święty gaj”, żalnik, sadzawka do rytualnego topienia itp. Ilustracją pogranicza imperium rzymskiego jest enklawa usytuowana w południowo-zachodniej części terenu. Jest to aranżacja obozu rzymskiego częściowo ogrodzona wałem Hadriana z wieżą widokową tzw. Burgią. Zewnętrzna forma architektoniczna tego budynku odwzorowuje cechy obronno-budownictwa rzymskiego. Jest budowlą obronno-obszerną ale posiada także pomieszczenia magazynowe na broń oraz miejsce na postania dla zmiany warty. Poza obozem znajduje się pole bitewne.

Teren amfiteatru wydzielony jest ogrodzeniem z plecionki na wale ziemnym. Ograniczenie terenu amfiteatru stanowi scena amfiteatru z zadaszeniem. Tylko niewielką powierzchnię w rejonie sceny wybrukowano w sposób trwały ze stałymi ławkami. Pozostała część to utrzymana powierzchnia trawiasta o nachyleniu w kierunku sceny pozwalającym na wykorzystanie terenu jako widowni dla widzów stojących. Budynek sceny amfiteatru jest budynkiem dwukondygnacyjnym o wyższej kondygnacji półotwartej. Bryła budynku jest formą nowoczesną i nie wiąże się tematycznie z terenem Centrum Archeologii Doświadczalnej. Górna kondygnacja budynku pełni funkcję sceny, która jest wyżej od poziomu terenu.

HISTORIA POWSTANIA CENTRUM

W maju 2007 r. Gmina Nowa Słupia złożyła fiszkę do Urzędu Marszałkowskiego. W październiku 2008 r. do pierwszego etapu konkursu przedłożyła wniosek, który przeszedł ocenę formalną. Rok później gmina przystąpiła do drugiego etapu konkursu uzyskując pozytywną ocenę merytoryczną. Tym samym zakwalifikowała się do dofinansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego pod nazwą

„Rewitalizacja

małych miast”. 10 czerwca 2010 r. wójt gminy Wiesław Gałka podpisał z marszałkiem województwa Adamem Jarubasem umowę o dofinansowaniu projektu, którego całkowita wartość wyniosła 4 mln 70 tys. zł, w tym koszty kwalifikowane 3 mln 199 zł, dofinansowanie 60 proc. Gmina ogłosiła przetarg, wyłoniła wykonawcę, którym zostało konsorcjum składające się z trzech firm. Kielecka firma Grei 2

przebudowała odcinek drogi gminnej wraz z placem manewrowym, a także wykonała oświetlenie ciągu pieszego i jezdni, wybudowała budynek sanitariatu, wiatę gospodarczą, amfiteatr z garderobami, przyłącza wodno-kanalizacyjne oraz budynek biurowo-socjalny. Firma PHU DOM Krzysztof Bonar z Jeleniowa wybudowała Wał Hadriana, Wieżę Brugia, kładkę dla pieszych, zagospodarowała teren i ekspozycję placu bitewnego, bramę wjazdową. Natomiast Centrum Słowian i Wikingów w Wolinie

wykonało Dom Kowala, Szafas Hutników, Budynek Rzemieśniczy Obróbki Złota i Brązu, Chaty Rzemieśnicze, zadaszanie Dymarek i Długi Dom Nad całością prac nadzór inżynierski sprawowała Firma Kanał i Inżynieria z Kielc, natomiast nadzór merytoryczny sprawowało Stowarzyszenie Dziedzictwa Przemysłowego w Kielcach – dr Szymon Orzechowski i Andrzej Przychodni. Całość

Budowa wymagała zaangażowania wielu ekip różnych specjalności budowlanych i rzemieślniczych

Tak wyglądał teren przed budową ...

OFERTA DZIAŁALNOŚCI CENTRUM KULTUROWO - ARCHEOLOGICZNEGO

Stanowisko hutnicze wraz z pełnym pokazem starożytnego hutnictwa:

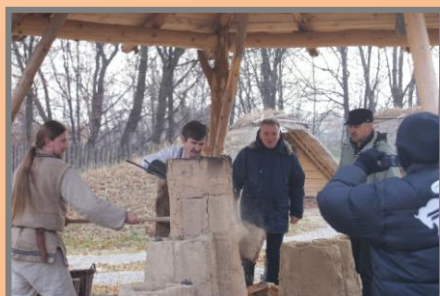

- Wydobywanie rudy żelaza metodą szybową
- Prażenie i rozdrabnianie rudy
- Wykonywanie cegieł z lessu i budowa pieców dymarskich
- Obsługa mielerzy - produkcja węgla drzewnego
- Wypalanie rudy w piecu kotlinkowym i jego rozbiórka po zakończeniu procesu
- Warsztat kowalski - wykuwanie narzędzi i ozdób, obtapianie łupki żelaznej po rozbiciu pieca dymarskiego

Inne składniki prezentacji:

- Stanowisko garncarskie
- Warsztat tkacki
- Stanowisko obróbki skóry
- Brązownictwo i złotnictwo
- Warsztat obróbki drewna
- Stanowisko łucznicze
- Rzymska legacja - prezentacje uzbrojenia i życia codziennego legionistów rzymskich
- Stanowisko zielarskie
- Prysmaki kuchni rzymskiej
- Zagroda celtycka – pokazy życia codziennego i rzemiosł oraz uzbrojenia, narzędzi i części stroju

**Zapraszamy do wspólnego odkrywania
tego, co dziś jest stare a kiedyś było nowe**

PLAN CENTRUM KULTUROWO-ARCHEOLOGICZNEGO W NOWEJ SŁUPI

6. ZIEMIANKA ZE ŚWILCZY

7. KUŹNIA

8. SAUNA

9. AMFITEATR

10. CHATA RYBAKA

5. ZIEMIANKA

11. CHATA TKACZKI

3. CHATA SEZONOWA

4. KOPALNIA

12. BURGIA I WAŁ HADRIANA

2. CHATA ZE SKAŁ

1. CHATA Z WROCIERYŻA

13. DŁUGI DOM

14. PIECE GARNCARSKIE

15. WIATA DYMARSKA

OPIS FUNKCJONALNY OBIEKTÓW - SPACER PO CENTRUM

CHATA Z WROCIERYŻA – fot. 1

Po przekroczeniu głównego wejścia zwiedzanie zaczynamy od Chaty z Wrocieryża, której powstanie jest efektem pracy archeologów z przed kilku lat. Chata posiada konstrukcję sumikowo - łątkową . Sumiki to pionowo postawione w narożach drewniane elementy tworzące konstrukcję chałupy, pomiędzy które wmontowane są drewniane belki tzw. łątki tworzące ściany budynku. Całość z zewnątrz obłożona gliną, która pełni funkcje wypełniające puste przestrzenie w konstrukcji drewnianej jak również niezbędna jest do utrzymania odpowiedniej temperatury wewnątrz chaty. Dwuspadowy dach obłożony humusem, pełniącym również funkcje termoregulacyjne wewnątrz budynku dając latem odpowiedni chłód, zimą zaś utrzymuje ciepło.

CHATA ZE SKAŁ– fot. 2

Stojąca w narożu chata, której ściany wykonane są z plecionki pokrytej gliną nie jest tak solidna jak jej poprzedniczka. Dach pokryty trzciną. Na jej pozostałości natrafili dwaj badacze i pasjonaci starożytnego hutnictwa świętokrzyskiego prof. Kazimierz Bielenin i dr Szymon Orzechowski. Stanowisko to znajduje się na terenie gminy Nowa Słupia we wsi Skały. W sąsiedztwie tejsze chaty napotkano pozostałości licznych pieców dymarskich i raczej nie podlega wątpliwości fakt, że chatę zamieszkiwali ludzie trudniący się wytapianiem żelaza w jednorazowych piecach kotlinkowych typu świętokrzyskiego. Przy budynku obserwujemy replikę pieca dymarskiego. Ciekawostką i wyjątkiem z pośród wszystkich budowli jest jego dwuizbowość. Przypuszcza się, że drugie pomieszczenie było zajmowane przez hodowane przez hutników zwierzęta.

CHATA SEZONOWA– fot. 3

Spacerując ścieżką dalej w głąb Piecowska mijamy obiekt o lekkiej konstrukcji, wykonanej systemem plecionkowym. Chata służyła zapewne jako sezonowe schronienie dla ludności zamieszkującej nasze tereny 2000 lat temu. Przed chatą mały ogródek.

KOPALNIA– fot. 4

Do produkcji żelaza oprócz węgla drzewnego o który nie było trudno potrzebna była ruda żelaza. Do jednego pieca dymarskiego wkładano około 200 kg rudy, otrzymywano zaś około 20 kg żelaza. Na terenie wsi Sosnówka w 1922 roku prof. Jan Samsonowicz odkrył prastare kopalnie w których hutnicy 2000 lat temu wydobywali tenże surowiec. Ruda była wykopywana i transportowana kilka kilometrów z okolicznych kopalni wozami zaprzężonymi w woły. Złoża były eksploatowane przy użyciu odkrywkowych metod z północnej strony Góry Chełmowej. Na terenie dzisiejszych Rudek istniała kopalnia z szybami do głębokości 25 m i siecią obudowanych chodników. Stąd też hutnicy eksploatowali rudy hematytu, limonitu oraz syderytu. Kopalnia w Rudkach działała już w II wieku n. e. i jest najstarszym a zarazem jedynym znanym tego typu wyrobiskiem górniczym w Europie poza granicami Imperium Rzymskiego.

Znajdujemy się w miejscu gdzie odtworzone zostały dwa szyby górnicze połączone ze sobą podziemnym chodnikiem. To w tym miejscu możemy zapoznać się z pracą dawnych górników.

ZIEMIANKA– fot. 5

Bezpośrednio za dwoma szybami kopalni rud żelaza napotyamy charakterystyczną ziemiankę, z lekko podkopanym podłożem. Na środku jedna drewniana podpora podtrzymująca drewniany dach obłożony humusem i porośnięty trawą. Były to pierwotne i sezonowe schronienia dla ludzi, zmieniających tryb swojego życia z koczowniczego na osiadły.

ZIEMIANKA ZE ŚWILCZY– fot. 6

Obiekt ten został zrekonstruowany na podstawie znaleziska na Podkarpaciu i jest bardzo ciekawy ze względu na możliwości funkcjonowania przez cały rok. Związane jest to z głębokim wkopaniem w ziemię i stworzeniem konstrukcji ścian dookoła wewnątrz ziemianki. Dawało to większe możliwości w przetrwaniu głównie okresu zimowego. Tak jak większość chat i ziemianek z tamtego okresu konstrukcja dachowa podtrzymywana jest przez jedną podporę. Schody prowadzące do wnętrza obiektu są dość strome więc należy uważać przy wejściu.

KUŹNIA– fot. 7

Nieopodal strumyku powstała chata kowala. Chata posiada konstrukcję drewnianą . Przed chałupą małe zadaszenie podtrzymywane przez drewnianą podporę, gdzie znajduje się warsztat kowalski. Całość z

zewnątrz obłożona gliną, która pełni funkcje wypełniające puste przestrzenie w konstrukcji drewnianej jak również niezbędna jest do utrzymania odpowiedniej temperatury wewnątrz chaty. Dwuspadowy dach zbudowany z trzciny, która wraz z gliną pełni funkcje termoregulacyjne wewnątrz budynku dając latem odpowiedni chłód, zimą zaś utrzymuje ciepło.

SAUNA– fot. 8

To jeden z ciekawszych i tajemniczych obiektów na terenie naszego Centrum. Powstał w oparciu o badania archeologiczne w Modlniczce koło Krakowa. Wyglądem przypomina współczesną saunę i przypuszcza się że mógł pełnić właśnie takie funkcje. Związane jest to również z faktem odnalezienia we wnętrzu tego budynku stosunkowo dużego pieca względem całej powierzchni obiektu. Podczas robót archeologicznych nie natrafiono na żadną ceramikę, która mogła by dać nowe podstawy do stwierdzenia charakteru tej budowli.

CHATA RYBAKA– fot. 10

Tuż obok stawu który powstał na płynącym obok strumyku stoi chata rybaka. Chata posiada konstrukcję drewnianą . Przed chałupą małe zadaszenie podtrzymywane przez drewnianą podporę. Tuż obok znajduje się wędzarnia. Dwuspadowy dach pokryty trzciną. Drobne elementy drewniane znajdujące się na ścianach zewnętrznych stanowią swoistą podporę (wzmocnienie) dla gliny, którą oblepiano chaty.

CHATA TKACZKI– fot. 11

Obok chaty rybaka powstał budynek w którym zamieszkuje tkaczka. Chata posiada konstrukcję drewnianą . Przed chałupą małe zadaszenie podtrzymywane przez drewnianą podporę. Całość z zewnątrz obłożona gliną, która pełni funkcje wypełniające puste przestrzenie w konstrukcji drewnianej jak również niezbędna jest do utrzymania odpowiedniej temperatury wewnątrz chaty. Dwuspadowy dach zbudowany z trzciny, która wraz z gliną pełni funkcje termoregulacyjne wewnątrz budynku dając latem odpowiedni chłód, zimą zaś utrzymuje ciepło.

BURGA RZYMSKA– fot. 12

To jedyny w swoim rodzaju obiekt w naszym kraju, który powstał na podstawie podobnych obiektów odtworzonych w niemieckim Lorch i Vechten w Holandii. Burga to rzymska wieża strażnicza o wysokości około 9 m. Obiekty takie stawiane były na granicach imperium rzymskiego, aby swoim wyglądem dawać barbarzyńcom wyobrażenie o wielkości Cesarstwa. Wejście do obiektu znajduje się w części przyziemnej i jest jedynym niekonsekwentnym elementem odtworzenia oryginalnego obiektu, gdyż normalnie wejście Burgi było umieszczone wysoko aby obiekt o charakterze obronnym był trudniejszy do zdobycia. Jest budowlą obronno-obserwacyjną ale posiada także pomieszczenia magazynowe na broń oraz miejsce na postania dla zmiany warty.

WAŁ HADRIANA – fot. 12

Wał Hadriana to nazwa niezwiązana z wpływami imperium rzymskiego na nasze tereny, jednak podobieństwo założenia jak i czas powstania pomocne są do odnalezienia się w tej wędrówce w czasie. Wał Hadriana powstał na bazie odkryć pozostałości fortyfikacji granicznych pomiędzy Imperium Rzymskim a plemionami barbarzyńskimi czyli z tzw. limesem górnogermańsko – retyckim.

DŁUGI DOM- fot.13

To najbardziej okazały budynek na terenie Centrum. Długość jego wynosi 15m a szerokość 8m. Powstał w oparciu o badania wykopaliskowe w Wólce Łosieckiej koło Łodzi. Jego charakter nie jest do końca potwierdzony. Mógł być zarówno miejscem spotkań ludności, bądź mieszkaniem ważnej osoby danego plemienia. To najbardziej okazały budynek na terenie Centrum.

PIECE GARNCARSKIE- fot.14

Rekonstrukcja dwóch ziemnych pieców garncarskich wraz z jama przypieczową jakie zostały odkryte podczas badań archeologicznych w Igołomi koło Krakowa.

WIATA DYMARSKA- fot.15

Jest miejscem rekonstrukcji zakładu dymarskiego i wytapiania żelaza metodą stosowaną przez hutników zamieszkujących nasze ziemie 2000 lat temu.

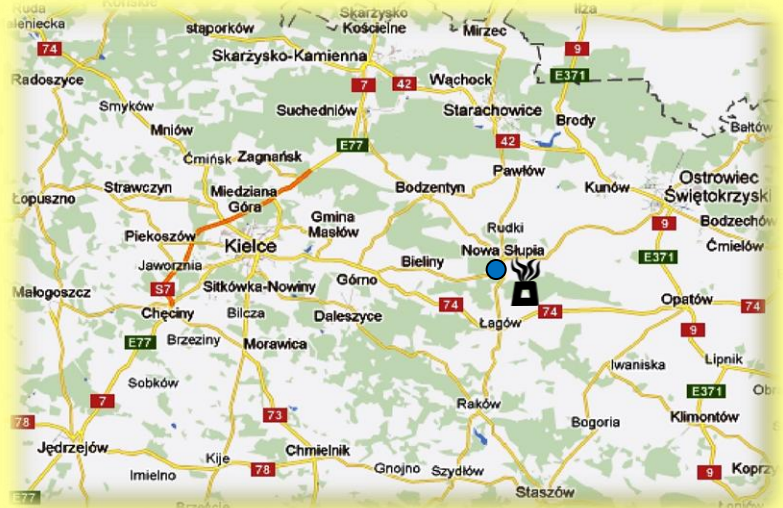
Centrum Kulturowo – Archeologiczne w Nowej Słupii

Rekonstrukcja osady okresu II w p.n.e. - IV w n.e

Centrum Kulturowo – Archeologiczne
w Nowej Słupii
ul. Świętokrzyska
26 – 006 Nowa Słupia
woj. świętokrzyskie

Urząd Gminy w Nowej Słupii
ul. Rynek 15
26-006 Nowa Słupia
urząd@nowaslupia.pl
www.nowaslupia.pl

REZERWACJA BILETÓW, KASA, OBSŁUGA RUCHU TURYSTYCZNEGO:

Gminny Ośrodek Kultury w Nowej Słupii z/s w Rudkach
ul. Staszica 8
26 – 006 Nowa Słupia
tel/fax. (41) 3177604, mobile : 507803986
gok@dymarki.pl
www.dymarki.pl

GODZINY OTWARCIA

MAJ – PAŹDZIERNIK w godzinach 9.00 – 17.00

Dla zorganizowanych grup obiekt czynny cały rok po uprzedniej rezerwacji

CENY BILETÓW:

Bilet normalny – 6 zł
Bilet ulgowy – 4 zł (młodzież szkolna, emeryci, renciści, pracownicy instytucji kultury)
Bilet grupowy normalny – 5.50 zł
Bilet grupowy ulgowy – 3.50 zł
(Grupa powyżej 15 osób, opiekun – wstęp wolny)
Wynajęcie przewodnika po osadzie – 40 zł

Warsztaty edukacyjne dla zorganizowanych grup – 8 zł/osoba
(wymagana wcześniejsza rezerwacja)

Zapraszamy na Dymarki Świętokrzyskie - zawsze w sierpniu
www.dymarki.pl